

Γιατί ένα τέτοιο Συμπόσιο WHY SUCH A SYMPOSIUM olympias.uoi.gr/32635 & [doi:heal.uoi.12442](https://doi.org/10.12442/heal.uoi.12442)
Ο δρόμος ως το Συμπόσιο TOWARDS THE SYMPOSIUM olympias.uoi.gr/32632 & [doi:heal.uoi.12439](https://doi.org/10.12439/heal.uoi.12439)
Πρόγραμμα PROGRAM olympias.uoi.gr/32633 & [doi:heal.uoi.12440](https://doi.org/10.12440/heal.uoi.12440)
Ομιλίες ORAL PRESENTATIONS (121 βίντεο/videos) <https://www.youtube.com/@1-706/videos>
ΠΡΑΚΤΙΚΑ PROCEEDINGS olympias.uoi.gr/32634 & [doi:heal.uoi.12441](https://doi.org/10.12441/heal.uoi.12441)
Απολογισμός: Ήμουν κι εγώ εκεί! REPORT: I WAS THERE! olympias.uoi.gr/33342 & [doi:heal.uoi.13058](https://doi.org/10.13058/heal.uoi.13058)
Παρόν άρθρο THIS PAPER olympias.uoi.gr/33261 & [doi:heal.uoi.13016](https://doi.org/10.13016/heal.uoi.13016). **EN Summary** follows

Η ορθόδοξη θέση έναντι του ερωτήματος ‘Πότε Πρέπει να Πεθαίνουμε;’ σύμφωνα με τον Άγιο Συμεών τον Νέο Θεολόγο¹

Ανδρέας Δ. Καρατζάς²

Περίληψη

Κατά την ορθόδοξη χριστιανική αντίληψη ο άνθρωπος πρέπει να κατανοήσει και το πνευματικό πλαίσιο της ύπαρξής του, ως ψυχοσωματική ενότητα, τομή του υλικού και νοερού κόσμου. Πέρα από τις αναγκαιότητες που επιβάλλει η μετοχή του στον υλικό κόσμο, όπως είναι ο θάνατος, ο άνθρωπος πρέπει να σχετισθεί πάλι με τον νοερό κόσμο, με τον Θεό, και να αλλάξει την ποιοτική κατάσταση της ψυχοσωματικής ενότητάς του εντάσσοντάς την και πάλι στις πνευματικές διαστάσεις της. Επομένως, το ερώτημα *Πότε Πρέπει να Πεθαίνουμε;* υπερβαίνει τα υλικά πλαίσια αναφοράς του και κατανοείται σε σχέση με την χωροχρονική πνευματική αλλοίωση της ουσίας του ανθρώπου. Στο ερώτημα αυτό η ορθόδοξη χριστιανική διδασκαλία απαντά πως πρέπει να πεθαίνουμε πριν τον σωματικό μας θάνατο. Για την πληρέστερη κατανόηση της ορθόδοξης χριστιανικής απάντησης πάνω στο ερώτημα του Συμποσίου θα στηριχθούμε στην διδασκαλία του Αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου.

Λέξεις κλειδιά: Άγιος Συμεών ο νέος θεολόγος, πρέπει να πεθάνουμε πριν πεθάνουμε, ψυχοσωματική ενότητα, τομή υλικού και νοερού κόσμου, κατάσταση όντος δίχως αίσθηση και ενέργεια, ψυχή ζώσα δίχως φθορά, πνευματικός θάνατος, χωροχρονική πνευματική αλλοίωση, ορισμός ανθρώπου, διπλή ουσία του ανθρώπου, ορισμός θανάτου, ευθανασία, δυσθανασία, πότε πρέπει να πεθαίνουμε, ΠΠΠ, γιατί πρέπει να πεθαίνουμε, ΓΠΠ, ΠΠΠΠ.

¹ 30-4-2017 11:00-12:30 Συνεδρία *Κ1 Η θεολογία του θανάτου*. Ομιλία 2η: [YouTube=a9G4lOdKks8](https://www.youtube.com/watch?v=a9G4lOdKks8) 9:45.

Άρθρο: υποβολή 7-4-2022· αποδοχή 21-5-2022· κρίση από ομότεχνους (peer review): όχι. Αν οι **σύνδεσμοι** στην κορυφή αυτής της σελίδας δεν λειτουργούν: > ΠΡΑΚΤΙΚΑ: σελίδα 21: υποσημείωση 6.

Πώς να **αναφέρετε** αυτό το άρθρο: Καρατζάς Α. «Η ορθόδοξη θέση έναντι του ερωτήματος "Πότε Πρέπει να Πεθαίνουμε;" σύμφωνα με τον Άγιο Συμεών τον Νέο Θεολόγο». Στο: *«Πότε Πρέπει να Πεθαίνουμε; (ΠΠΠ). Πρακτικά Ιου Διεπιστημονικού Συμποσίου, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 28-30 Απριλίου 2017. ISBN 978-960-233-288-7»*.

Εκδόσεις Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, αποθετήριο Ολυμπιάς. 7 Απριλίου 2024. Άρθρο Κ12: σ 9.

<https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/handle/123456789/33261> & <http://dx.doi.org/10.26268/heal.uoi.13016>.

² Σχολικός Σύμβουλος, Δρ Επιστημών Αγωγής. Γεννήθηκε στα Λεχαινά Ηλείας το 1965. Σπούδασε Παιδαγωγικά στην Παιδαγωγική Ακαδημία Ηρακλείου Κρήτης (1985) και Θεολογία στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (1989). Μετεκπαιδεύτηκε στη Γενική Αγωγή στο Μαρμάσειο Διδασκαλείο του ΕΚΠΑ (1997). Εξειδικεύτηκε στην Ψυχοπαιδαγωγική μεθοδολογία με έμφαση στη Διδακτική της Γλώσσας (Μάστερ, 2000). Κάτοχος διδακτορικού στις Επιστήμες της Αγωγής (2004), και στη Θεολογία (2020). Από το 1988 εκπαιδευτικός της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην οποία έχει διατελέσει Συντονιστής Εκπαίδευσης Β. Αφρικής και Μ. Ανατολής, Διευθυντής του Περιφερειακού Επιμορφωτικού Κέντρου Πατρών και Σχολικός Σύμβουλος. Σήμερα Διευθυντής Δημοτικού Σχολείου. Το συγγραφικό του έργο αφορά την Μάθηση και Διδασκαλία της Γλώσσας ως μητρικής και ξένης, την Αναγνωστική Κατανόηση, την Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών, τη Διαφοροποιημένη Διδακτική και τη Συμπερίληψη στη διδασκαλία και μάθηση. andkaratza@sch.gr.

The orthodox position on the question ‘When should we die?’ according to St. Symeon the New Theologian³

Andreas D. Karatzas⁴

Summary

According to the orthodox Christian perception the human being must understand the intellectual framework of its existence as a psychosomatic unity, which is the section between the material and mental world. Beyond the necessities imposed by its participation into material world, as the death, the human being has to ally again with the mental world, with God and change the qualitative status of its psychosomatic unity and include it again into its spiritual dimensions. The question ‘When should we die?’ exceeds material frames of reference and can be understood in relation with the spatio-temporal intellectual deterioration of human substance. To this question the orthodox Christian teaching responds that we should die before our physical death. For an exhaustive understanding of the orthodox Christian response to this question of the Symposium we will focus on the teaching of St Symeon the New Theologian.

Keywords: *Saint Simeon the new theologian, we should die before we die, psychosomatic unity, intersection of material and mental world, state of being without sensation and energy, living soul without decay, spiritual death, spatio-temporal spiritual alteration, definition of man, dual essence of man, definition of death, euthanasia, dysthanassia, when should we die, WnSWD, why should we die, WySWD, WSDbWD.*

1. Εισαγωγή

Το ον έχει πολλές σημασίες και η κατανόησή του επιτυγχάνεται σύμφωνα με τον Αριστοτέλη με τη βοήθεια του ορισμού του. Έτσι, προϋπόθεση απάντησης στο ερώτημα του Συμποσίου Πότε Πρέπει να Πεθαίνουμε (ΠΠΠ) είναι ο ορισμός που δίνουμε στην έννοια του θανάτου. Κατά την ορθόδοξη χριστιανική αντίληψη ο άνθρωπος πρέπει να κατανοήσει το πνευματικό πλαίσιο της ύπαρξής του, ως ψυχοσωματική ενότητα, τομή του υλικού και νοερού κόσμου. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ο θάνατος προβάλλει ως κατάσταση του όντος χωρίς αίσθηση και ενέργεια. Πέρα από τις αναγκαιότητες που επιβάλλει η μετοχή ενός διπλού όντος, νοερού και υλικού, στον υλικό κόσμο, όπως είναι ο θάνατος, ο άνθρωπος πρέπει να σχετισθεί πάλι με τον νοερό κόσμο, με τον Θεό και να αλλάξει την ποιοτική κατάσταση της ψυχοσωματικής ενότητάς του εντάσσοντάς την και πάλι στις πνευματικές διαστάσεις της. Επομένως, το ερώτημα *Πότε Πρέπει να Πεθαίνουμε;* υπερβαίνει τα υλικά πλαίσια αναφοράς του και κατανοείται σε σχέση με την χωροχρονική πνευματική αλλοίωση της διπλής ουσίας του ανθρώπου.

Η απάντηση που δίνει η ορθόδοξη χριστιανική διδασκαλία στο ερώτημα ΠΠΠ σχετίζεται με την χριστιανική ανθρωπολογία και την εννοιολογική προσέγγιση του θανάτου. Γι’ αυτό, αρχικά θα παρουσιάσουμε τη διδασκαλία του Αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου⁵, για τον άνθρωπο ως διπλό ον,

³ 30-4-2017 11:00-12:30 Session: *K1 The theology of death*. **Speech 2:** [YouTube=a9G4lOdKks8](https://www.youtube.com/watch?v=a9G4lOdKks8) 9:45. **Paper:** submitted 7 Apr 2022; accepted 21 May 2022; no peer reviewed. If the **links** at the top of the first page do not work: > Top of the 1st page: PROCEEDINGS: page 22: footnote 10.

Cite this article: Karatzas A. «The orthodox position on the question ‘When should we die?’ according to St. Symeon the New Theologian». In: «*When Should We Die? (WnSWD). Proceedings of the 1st Interdisciplinary Symposium. University of Ioannina, Greece, April 28-30, 2017. ISBN 978-960-233-288-7*». University of Ioannina Publications, Olympias repository. April 7, 2024. Paper K102: ps 9. <https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/handle/123456789/33261>. <http://dx.doi.org/10.26268/heal.uoi.13016>.

⁴ School Counselor, PhD Sciences of Education (2004), PhD Theology (2020). andkaratza@sch.gr.

⁵ Κατά τον Αρχιεπίσκοπο Βασίλειο Κριβοσέιν (1983), ο Συμεών αναδείχθηκε κατά τον 10^ο αιώνα (949–1022) ως ένας ανακαινιστής της χριστιανικής ζωής και ένας μεγάλος μυστικός συγγραφέας.

τον τρόπο υπάρξεώς του ως ψυχή ζώσα δίχως φθορά, τον πνευματικό θάνατο και τη φθορά που εισάγει στην ουσία του ψυχοσωματικού ανθρώπου. Θα δούμε τον σωματικό θάνατο ως το αποτέλεσμα μιας συνεχούς πορείας φθοράς της ουσίας του ανθρώπου καθώς και τις προϋποθέσεις ανάταξης αυτής της φθοροποιού διαδικασίας στο σωματικό επίπεδο, για να καταλήξουμε στο αναπότρεπτο του θανάτου. Στη συνέχεια, με βάση τη διδασκαλία του Συμεών θα ορίσουμε τον θάνατο ως κατάσταση δίχως αίσθηση και ενέργεια του όντος και θα δούμε γιατί στο ερώτημα ΠΠΠ η ορθόδοξη χριστιανική διδασκαλία απαντά πως *Πρέπει να Πεθάνουμε Πριν Πεθάνουμε*.

2. Η ορθόδοξη διδασκαλία για τον άνθρωπο κατά τον Άγιο Συμεών τον Νέο Θεολόγο

2.1 Ο άνθρωπος ως διπλό ον άνευ φθοράς

Ο άνθρωπος, σύμφωνα με τη διδασκαλία του Συμεών, είναι μοναδικό δημιούργημα του Θεού σε όλη τη δημιουργία, τόσο των ορωμένων κτισμάτων όσο και των νοουμένων. Η μοναδικότητά του αυτή έγκειται στη δημιουργία του ως διπλού κτίσματος, ως κτίσματος που έχει *σώμα και νοερά ψυχή*. Τη διδασκαλία του Συμεών για τον άνθρωπο την βρίσκουμε στο κεφ. 23 της δεύτερης εκατοντάδας των Κεφαλαίων: «*Μόνος ἐκ τῶν ὀρωμένων καὶ νοουμένων ἀπάντων ὁ ἄνθρωπος διπλοῦς ἐκτίσθη παρὰ Θεοῦ, σῶμα μὲν ἔχων ἐκ τεσσάρων συνεστηκὸς στοιχείων, αἴσθησίν τε καὶ νοήν δι' ὧν τούτων τῶν στοιχείων μετέχει καὶ ζῆ ἐν αὐτοῖς, ψυχὴν δὲ νοερὰν καὶ ἄυλον καὶ ἀσώματον ἀρρήτως ἐν τούτοις καὶ ἀνεξιχνιάστως συνηνωμένην καὶ συγκεκραμένην ἀμίκτως καὶ ἀσυγχύτως. Ταῦτα δὲ ἐστὶν ἄνθρωπος εἷς, ζῶον θνητὸν καὶ ἀθάνατον, ὀρατὸν καὶ ἀόρατον, αἰσθητὸν καὶ νοούμενον, ἐποπτικὸν τῆς ὀρωμένης κτίσεως, γνωστικὸν τῆς νοουμένης.*⁶».

Το σώμα και η ψυχή καθιστούν τον άνθρωπο *ζῶον διπλοῦν* γιατί αποτελούν δυο διαφορετικές φύσεις και ουσίες⁷. Το σώμα, ως μια διακριτή φύση, είναι ορώμενο, αναισθητο και ἀλογο⁸. Το ορατό, η αδυναμία αίσθησης και η απουσία λόγου είναι τα χαρακτηριστικά των *ὀρωμένων* και *ἀψύχων*⁹ κτισμάτων. Ο Συμεών χρησιμοποιεί μια τριπλή έκφραση για να δηλώσει την χοϊκή προέλευση του σώματος και τη σχέση του με τον ορατό και υλικό κόσμο της Δημιουργίας: «*Πῶς ἀπὸ γῆς, ἀπὸ πηλοῦ, ἀπὸ χοῦς ἐπλάσθη*¹⁰». Το σώμα αποτελείται από τα τέσσερα στοιχεία του υλικού κόσμου σύμφωνα με την αντίληψη της εποχής του Συμεών¹¹ και ως εκ τούτου φέρει τους χαρακτήρες της ἐνυλης κτίσης. Είναι μέρος του ορατού κόσμου, ο οποίος είναι «*ἄφθαρτος μὲν, ὑλικός δε καὶ αἰσθητὸς παραχθεὶς*» κόσμος¹². Συνεπώς, και το σώμα του πρώτου ανθρώπου είναι ἀφθαρτο, υλικό και αισθητό.

Η δεύτερη φύση είναι η ψυχή, η οποία είναι ἀθάνατος, ἀόρατος, λογική και νοερά¹³ και φέρει τις ιδιότητες των *ἄυλων* κτισμάτων, δηλαδή το ἀθάνατο, ἀόρατο, το λογικό και το νοερό. Η νοερή, ἄυλη και

⁶ *Κεφάλαια*, 2^η Εκ., κεφ. 23, S.C. 51b, σ. 116.

⁷ *Ηθικός* 1, ι' 69-70, S.C. 122, σ. 256.

⁸ *Υμνος* 53, 105-106, S.C. 196, σ. 218.

⁹ *Υμνος* 53, 86, S.C. 196, σ. 218.

¹⁰ *Υμνος* 22, 96, S.C. 174, σ. 178.

¹¹ Κατά τη βυζαντινή περίοδο οι ιπποκρατικές απόψεις για την καλοπροαίρετη Φύση, που αποτελείται από τέσσερα στοιχεία υποστηρίχθηκαν από τους Χριστιανούς και Μουσουλμάνους ιατρούς, που είχαν έντονες νεοπλατωνικές επιρροές. Ο Ιπποκράτης ήταν υπέρμαχος της φιλοσοφικής άποψης του Πυθαγόρειου φιλόσοφου Εμπεδοκλή (493–433 π.Χ.) ότι η Φύση αποτελείται από τέσσερα βασικά στοιχεία: νερό, γη, αέρα και φωτιά (βλ. P. Kingsley, *Ancient philosophy, mystery, and magic: Empedocles and Pythagorean tradition*. Oxford University Press, Oxford, 1995). Κατ' αναλογία με τα τέσσερα στοιχεία, ο Ιπποκράτης πίστευε ότι το ανθρώπινο σώμα αποτελείται από τέσσερις χυμούς (μαύρη χολή, κίτρινη χολή, φλέγμα και αίμα) και τέσσερις ποιοτικές καταστάσεις –ιδιότητες του σύμπαντος κατά τον Αναξίμανδρο (ψυχρόν, θερμόν, υγρόν και ξηρόν) (βλ. O. Temkin, *Hippocrates in a world of Pagans and Christians*. Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1991). Πρβλ. και Γρηγορίου Νύσσης, *Περί Παρθενίας*, «*Ἦκουσα δὲ τινος ἰατρικοῦ τὰ ἐκ τῆς τέχνης διεξιόντος, ὅτι ἐκ τεσσάρων ἡμῖν οὐχ ὁμοειδῶν στοιχείων ἀλλ' ἐναντίως διακειμένων τὸ σῶμα συγκεκράται, θερμοῦ τε καὶ ψυχροῦ, ὕγρου τε καὶ ξηροῦ*» P.G. 46, 401-404.

¹² *Ηθικός* 1, α', 8-12, S.C. 122, σ. 174.

¹³ *Θεολογικός* 2, 84-88, S.C. 122, σ. 136.

ασώματη ψυχή αποτελεί την αθάνατη χάρη, το πνεύμα ζωής¹⁴, με το οποίο τίμησε ο Θεός τον άνθρωπο. Είναι αυτή που έχει τη δυνατότητα να βλέπει το άυλο φως του Θεού, τη δόξα του Θεού.

Η ένωση του σώματος και της ψυχής, ως δυο διακριτών φύσεων και ουσιών, δημιουργεί μια νέα σύνθετη φύση, τον άνθρωπο, «*Ἡ ψυχὴ οὖν καὶ τὸ σῶμα, / ἵνα ταῦτα πάλιν εἴπω / ἐκ πολλῆς περιχαρείας, / ἔν ἐν οὐσίαις ταῖς δυσὶ / ταῦτα οὖν τὰ ἐν δύο*»¹⁵. Η ψυχή είναι συνενωμένη με το σώμα με άρρητο και ανεξιχνίαστο τρόπο. Σώμα και ψυχή έχουν συγκραθεί διατηρώντας ταυτόχρονα την ταυτότητά τους (ἀμίκτως και ἀσυγχύτως)¹⁶ και αυτό γιατί η ψυχή, ως άυλη και νοερά, ανήκει στον νοερό και άυλο κόσμο, ο οποίος δεν έχει καμμιά δυνατότητα μίξης και σύγχυσης με τον υλικό και αισθητό κόσμο στον οποίο ανήκει το σώμα¹⁷.

Ο άνθρωπος, ως σύνθετη φύση, έχει επιπλέον φυσικά χαρακτηριστικά τα οποία δεν εμπεριέχονται μεμονωμένα στις δυο φύσεις από τις οποίες συντέθηκε. Το σώμα στον άνθρωπο λόγω της ένωσής του με την ψυχή εκδηλώνει *αίσθηση* και *πνοή* (αναπνοή) που του επιτρέπουν να μετέχει στα τέσσερα στοιχεία του υλικού κόσμου και να ζει μέσα σε αυτά¹⁸, ενώ η ψυχή λόγω της ένωσής της με το σώμα μπορεί να γίνεται αντιληπτή μεταξύ των ορωμένων κτισμάτων και ταυτόχρονα να βλέπει και να κατανοεί τα υλικά και κτιστά και συνιστάμενα εκ σωματικών στοιχείων¹⁹. Επιπλέον, ο άνθρωπος, ως νέα φύση, μπορεί να ζει, να ομιλεί, να κινείται και να δοξάζει τον Θεό²⁰.

Τη διπλή αυτή σύσταση, εκ σώματος και ψυχής, ορατού και άορατου κόσμου, σύμφωνα με τον Συμεών, έχει ο πρώτος άνθρωπος²¹, «*Ὁ Ἀδὰμ πρὸ τοῦ παραβῆναι τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ*» και με την οποία «*ἀθάνατος, ἀφθαρτος καὶ ἀγγέλων συμπολίτης καὶ συνόμιλος ἦν, τὸν παράδεισον κατοικῶν*»²². Ο Αδάμ, ο άνθρωπος εἰς²³, είναι άνθρωπος τέλειος²⁴, ψυχή ζῶσα²⁵, η οποία μπορεί να μετέχει του αισθητού φωτός του ηλίου αλλά και του νοερού φωτός, του ηλίου της δικαιοσύνης, του Θεού²⁶.

2.2 Ο θάνατος της ψυχής εισάγει στον υλικό κόσμο τη φθορά

¹⁴ *Ηθικός*, 13, 131-133, S.C. 129, 410.

¹⁵ *Υμνος* 30, 474-478, S.C. 174, σ. 372.

¹⁶ *Κεφάλαια*, 2^η Εκ., κεφ. 23, S.C. 51b, σ. 116.

¹⁷ Σύμφωνα με την πλατωνική αντίληψη, η ψυχή δεν μπορεί κατ' ουδένα τρόπο να σχετίζεται (συνδέεται) με το σώμα, δεδομένου ότι η ψυχή ως άυλη και νοητή δεν μπορεί να αναμειχθεί με τον κόσμο των αισθητών πραγμάτων, στον οποίο ανήκει το υλικό σώμα, βλ. R. Hall, *Ψυχή as differentiated unity in the Philosophy of Plato*, *Phronesis* 8 (1963), σ. 63-82. Για τον Αριστοτέλη, ωστόσο, ο οποίος περιγράφει την ψυχή ως εντελέχεια του σώματος, υφίσταται άρρηκτη σχέση μεταξύ σώματος και ψυχής, βλ. Αριστοτέλους, *Περὶ ψυχῆς*, II, κεφ. I, 412a, 1-4 «ἐπεὶ δ' ἐστὶ καὶ σῶμα καὶ τοιόνδε, ζῶν γὰρ ἔχον, οὐκ ἂν εἴη σῶμα ἢ ψυχὴ· οὐ γὰρ ἐστὶ τῶν καθ' ὑποκειμένου τὸ σῶμα, μᾶλλον δ' ὡς ὑποκείμενον καὶ ὕλη. ἀναγκαῖον ἄρα τὴν ψυχὴν οὐσίαν εἶναι ὡς εἶδος σώματος φυσικοῦ δυνάμει ζῶν ἔχοντος. ἢ δ' οὐσία ἐντελέχεια· τοιούτου ἄρα σώματος ἐντελέχεια». Ο Συμεών εδώ κλίνει περισσότερο προς την πλατωνική θεωρία, αφού χωρίς να αρνείται την σύνθετη φύση του ανθρώπου και χωρίς να αποδέχεται τον δυαλισμό του Πλάτωνα, εντούτοις εμφανίζει την ψυχή ως απολύτως αλλότρια προς τον υλικό κόσμο. Η πεποίθηση αυτή του Συμεών, βέβαια, εδράζεται στην δημιουργία του ανθρώπου κατ' εικόνα του Θεού, ενώ ανάλογη θέση έχει προηγουμένως εκφράσει και ο Μέγας Βασίλειος: «*Ἡμεῖς μὲν οὖν ἔσμεν ἢ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς, καθ' ὃν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος γεγενήμεθα· ἡμέτερον δὲ τὸ σῶμα, καὶ αἱ διὰ τοῦτου αἰσθήσεις· περὶ ἡμᾶς δὲ χρήματα... ἀλλὰ πρόσεχε σεαυτῶ· τουτέστι, τῇ ψυχῇ σου*», *Ὁμιλία Γ'*, *Εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῶ*, P.G. 31, 215.

¹⁸ *Κεφάλαια*, 2^η Εκ., κεφ. 23, S.C. 51b, σ. 116.

¹⁹ *Κατηχήσεις*, 19, 110-114, S.C. 104, σ. 322.

²⁰ *Υμνος* 4, 61-62, S.C. 156, σ. 194.

²¹ *Ηθικός* 13, 18-19, S.C. 129, σ. 402.

²² *Ηθικός* 2, β', 22-25, S.C. 122, σ. 326.

²³ *Κεφάλαια*, 2^η Εκ., κεφ. 23, S.C. 51b, σ. 116.

²⁴ *Ηθικός* 13, 132-133, S.C. 129, σ. 410.

²⁵ *Ὁ.π.*, 133, S.C. 129, σ. 410.

²⁶ *Κεφάλαια*, 2^η Εκ., κεφ. 23, S.C. 51b, σ. 116.

Ο θάνατος της ψυχής είναι για τον Συμεών ο χωρισμός της από τον Θεό, η μη κοινωνία με το φως, η απουσία από αυτήν του Αγίου Πνεύματος. Η ψυχή δεν μπορεί να ζει μόνη αυτή καθ' εαυτή, εάν δεν είναι ενωμένη «*ἀρρήτως και άσυγχύτως*» με τη ζωή, τον ίδιο τον Θεό. Όπως το νεκρό σώμα, αν δεν δεχθεί μέσα του τη ζώσα ψυχή και αναμιχθεί με αυτή αμίκτως δεν λέγεται αλλά και δεν μπορεί να ζει, έτσι και η ψυχή, πριν να ενωθεί με τον Θεό είναι νεκρή²⁷. Ο θάνατος της ψυχής²⁸ είναι αποτέλεσμα της παράβασης έστω και μιας εντολής του Θεού, γεγονός που συνέβη στην Εύα, η οποία με την παράβαση της εντολής του Θεού «*τὸν θάνατον απέθανε τῆς ψυχῆς*»²⁹ και στον Αδάμ, ο οποίος «*εὐθύς μὲν τὸν τῆς ψυχῆς παραβὰς απέθανε θάνατον*»³⁰. Η νεκρή ψυχή είναι η δυσκίνητη ή και παντελώς ακίνητη ψυχή προς κάθε εντολή του Θεού³¹. Ζωή και θάνατος, ως υπαρξιακές καταστάσεις στις οποίες μπορεί «*έκουσίως*» να βρεθεί η ψυχή, είναι για τον Συμεών αιώνιες καταστάσεις, γιατί η ψυχή ως φύση και ουσία είναι αθάνατη³². Οι αλλαγές των αιώνιων καταστάσεων της ψυχής δεν υπόκεινται δηλαδή στην έννοια της χρονικότητας και της φθοράς.

Ο άνθρωπος εκπίπτοντας της αθάνατης ζωής μετέχει πλέον του πνευματικού και του σωματικού θανάτου. Η ψυχή πρώτη δέχεται τον θάνατο ως επιτίμιο και το σώμα μετά από πολλά έτη³³. Ο «*τεκὼν Αδάμ*» με την παράβαση της εντολής του Θεού βιώνει τον ψυχικό θάνατο³⁴ και απογυμνώνεται «*τῆς ἀθανάτου στολῆς*»³⁵ γινόμενος «*ἀρχὴ τῆς ἐν φθορᾷ καὶ θανάτῳ γενέσεως ἡμῶν*»³⁶. Η γύμνωση του ανθρώπου από την αθάνατη στολή επιφέρει τη φθοροποιό διαδικασία του σώματος³⁷ και ταυτόχρονα όλης της ένυλης κτίσεως³⁸. Η διαδικασία αυτή αναφέρεται από τον Συμεών ως εναντίωση των τεσσάρων στοιχείων της ύλης και υπόκειται στη χρονικότητα της ύλης. Διαρκεί μια μεγάλη περίοδο κατά την οποία ο άνθρωπος καταλήγει στον θάνατο, τον χωρισμό δηλαδή της ψυχής από το σώμα, όταν η φθορά του σώματος είναι σε τέτοιο βαθμό που δεν μπορεί να λειτουργεί ως η υλική φύση του ανθρώπου.

2.3 Η ανάσταση της ψυχής και η επιβράδυνση της φθοροποιού διαδικασίας στο σωματικό επίπεδο

Ο Συμεών τονίζει ότι με την ενσάρκωσή Του ο Θεός Λόγος «*πᾶσαν τὴν φύσιν ἡμῶν μυστικῶς ἀνεκαίνισε*»³⁹. Η ανακαίνιση της ανθρωπίνης ψυχοσωματικής φύσεως συνιστά για τον Συμεών την οριστική λύτρωση της ψυχής από τον αιώνιο θάνατο, γεγονός που συνέβη για πρώτη φορά στην Παρθένο Μαρία με την υποδοχή ουσιωδώς του Λόγου του Θεού κατά τον ευαγγελισμό. Η Θεοτόκος Μαρία ευαγγελίζεται από τον άγγελο τη βουλή του Θεού, πιστεύει και διατίθεται ολοκληρωτικά στο θέλημα του Θεού λέγοντας: «*Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμα σου*»⁴⁰. Η πίστη και η ολοκληρωτική διάθεση της Θεοτόκου Μαρίας αποδεικνύει ότι είναι μερίδα του Κυρίου και ότι η σάρκα της, η ψυχοσωματική της φύση, προέρχεται εκ της πλευράς του Αδάμ, του Αδάμ πριν την παράβαση, ο οποίος ήταν αμόλυντος από την αμαρτία. Ωστόσο, ενώ η «*ἐψυχωμένη σάρκα*» του Αδάμ στο πρόσωπο της Μαρίας ήταν αμόλυντη από την αμαρτία, η ψυχή της σάρκας αυτής, της Θεοτόκου Μαρίας, ως απογόνου του τεκόντος Αδάμ, είχε υποστεί τον ψυχικό θάνατο. Με την έκφραση της πίστεως και της υποταγής στο

²⁷ Κατηχήσεις 13, 65-72, S.C. 104, σ. 194-196.

²⁸ Ὑμνος 53, 256-257, S.C. 196, σ. 230.

²⁹ Ηθικός 2, ζ', 124-125, S.C. 122, σ. 374.

³⁰ Ηθικός 1, γ', 67-68, S.C. 122, σ. 200.

³¹ Κεφάλαια, 1^η Εκ., κεφ. 43, S.C. 51b, σ. 62-64.

³² Κατηχήσεις 13, 70-72, S.C. 104, σ. 196.

³³ Ηθικός 1, γ', 66-69, S.C. 122, σ. 200.

³⁴ Κατηχήσεις 5, 225-230, S.C. 96, σ. 394-396.

³⁵ Κατηχήσεις 5, 228, S.C. 96, σ. 396.

³⁶ Ηθικός 1, γ', 23-24, S.C. 122, σ. 196.

³⁷ Πρβλ. όσα αναφέρει ο Νέλλας στο έργο του *Ζώων Θεούμενον* (1992) περί της δίμορφης πραγματικότητας των δερμάτινων χιτώνων.

³⁸ Το αποτέλεσμα της πτώσεως του ανθρώπου ήταν η φύση να χάσει την αφθαρσία της βλ. Χ. Σωτηρόπουλος, *Συμεών ο Νέος Θεολόγος: Βίος-έργα-διδασκαλία*. Πανεπιστημιακές Παραδόσεις: Αθήνα, 1986.

³⁹ Ηθικός 2, ζ', 218-219, S.C. 122, σ. 382.

⁴⁰ Ο.π., 126-132, S.C. 122, σ. 374.

θέλημα του Θεού η Θεοτόκος Μαρία γίνεται η πρώτη που λαμβάνει ουσιωδώς τον Λόγο του Θεού, ο οποίος απολυτρώνει την ψυχή της από τον αιώνιο θάνατο: «Και οὕτως τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον οὐσιωδῶς ἐν ἑαυτῇ ὑπεδέξατο πρώτη, τὴν ψυχὴν αὐτῆς δηλαδὴ τοῦ αἰωνίου ἐκείνου θανάτου ἐκλυτρωσάμενον»⁴¹. Ἐτσι, ο Θεός Λόγος κατά την ενανθρώπιση του έλαβε από την Παρθένο «τὴν πανάμωμον σάρκα»⁴² με νου και ψυχή που είχε λάβει και διατηρήσει ως μερίδα Του από την πλευρά του Αδάμ κατά τη δημιουργία της Εύας⁴³ και την αναπλήρωσε όχι με σάρκα όπως έκανε, όταν πήρε την πλευρά του Αδάμ για τη δημιουργία της Εύας⁴⁴, αλλά με «Πνεῦμα οὐσιωδῶς Ἅγιον»⁴⁵. Η αναπλήρωση αυτή δίνει στην Μαρία ό,τι δεν είχε, δηλαδή, την αιώνια ζωή της ψυχῆς καθιστώντας την ψυχή της Μαρίας «ζῶσα ψυχή», η οποία δεν μετέχει πλέον του αιωνίου θανάτου. Χαρακτηριστική είναι η επισήμανση του Συμεών ότι ο Θεός Λόγος λαμβάνει από την Παναγία «σάρκα ἔννοον καὶ ἐψυχωμένην» και δίνει ως αναπλήρωση το Πνεῦμα του το Ἅγιο: «Ὁ Θεός ἐκ τῆς Παρθένου σάρκα ἔννοον καὶ ἐψυχωμένην ἔλαβεν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ καὶ ἄλλην ἀντ' αὐτῆς ἀνεπλήρωσε· καὶ ταύτην ἐξ ἐκείνης λαβὼν δέδωκεν αὐτῇ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ Ἅγιον καὶ ἀνεπλήρωσεν ἣν οὐκ εἶχεν αἰωνίαν ζωὴν ἢ ψυχὴ αὐτῆς»⁴⁶. Με τον τρόπο αυτό ο Θεός Λόγος αποκαθιστά στο πρόσωπο της Παναγίας την ψυχοσωματική τελειότητα που είχε ο Αδάμ κατά τη δημιουργία του. Η εψυχωμένη σάρκα της Θεοτόκου Μαρίας δεν αποκαταστάθηκε μόνο στην τέλεια κατάστασή της, όπως αυτή ήταν στον πρώτο άνθρωπο, τον Αδάμ πριν την παράβαση, ο οποίος είχε ζῶσα ψυχή, αλλά επειδή είναι πλέον ενωμένη ουσιωδώς με την υπόσταση της θεότητας του Λόγου μέσω του Ἁγίου Πνεύματος, έχει ανακαινισθεί, έχει αποκτήσει τη δυνατότητα να μην επηρεάζεται και από τις ενέργειες του διαβόλου⁴⁷.

Ἐτσι, κατά την ανάληψη της σαρκός του Αδάμ εκ της γυναικός ο Θεός Λόγος λαμβάνει σάρκα η οποία στερείτο τελειότητας μόνο ως προς το μέρος της ψυχῆς, η οποία είχε πεθάνει τον ψυχικό θάνατο: «Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ὁ ποιητὴς τοῦ Ἀδάμ, κατήλθε / καὶ εἰσῆλθεν ἐν τῇ ἀχράντῳ γαστρὶ τῆς Παρθένου καὶ / οὕτως ἔλαβεν ἐξ αὐτῆς τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδάμ, ἥτοι τὴν / πανάμωμον σάρκα, καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος»⁴⁸. Με την ενσάρκωσή του ο Θεός Λόγος και με τον προσωπικό του θάνατο «τὸν καθ' ἡμῶν ἔλυσε θάνατον». Ο άνθρωπος στο πρόσωπο του Ἰησοῦ Χριστοῦ ενώθηκε ουσιωδώς με τον Θεό, ενώθηκε με το Ἅγιο Πνεῦμα και αναστήθηκε ψυχικά⁴⁹.

Με το ερώτημα που θέτει ο ίδιος ο Συμεών «Διατὶ δὲ οὐκ εὐθὺς σὺν τῇ ψυχῇ καὶ τὸ σῶμα ὅπερ ἀνέλαβε πνευματικὸν καὶ ἀφθαρτὸν ἀπειργάσατο;» εισάγει τις έννοιες της χρονικότητας και της φθοράς ως χαρακτηριστικά της μεταπτωτικής κτίσεως. Για τον Συμεών οι αλλαγές στην ψυχή ως προς την κατάστασή της είναι άμεσες. Ἐτσι με την παράβαση της εντολής του Θεού η ψυχή αμέσως πεθαίνει, όπως και με την ένωσή της με την υπόσταση του Κυρίου αμέσως ανασταίνεται και ζωοποιείται, αρχίζοντας την πορεία της προς την θεοποίηση. Αντίθετα, το σώμα του Αδάμ χρειάζεται πολλά έτη για να πεθάνει, όπως και του Κυρίου για να κατασταθεί άφθαρτο και πνευματικό χρειάζεται την ολοκλήρωση του κύκλου του με τον θάνατο «κατὰ τὴν πάλαι ἐξενεχθεῖσαν ἀπόφασιν ἀποστρέφειν διὰ τοῦ θανάτου εἰς γῆν, τὴν ἀφθαρσίαν διὰ τῆς ἀναστάσεως ἀπολαβεῖν ὥκονόμησεν·»⁵⁰. Χρειάζεται μια χρονική περίοδο ανάπλασης και ανακαινίσης που προϋποθέτει τον πλήρη χωρισμό του από την ψυχή. Ἐτσι, το σώμα του Κυρίου γίνεται άφθαρτο και πνευματικό μετά την άνάσταση Του.

⁴¹ Ὁ.π., 129-132, S.C. 122, σ. 374

⁴² Ὁ.π., 117-121, S.C. 122, σ. 374.

⁴³ Ὁ.π., 138-149, S.C. 122, σ. 376.

⁴⁴ Ὁ.π., 138-144, S.C. 122, σ. 376.

⁴⁵ Ὁ.π., 210-219, S.C. 122, σ. 380-382.

⁴⁶ Ὁ.π., 144-149, S.C. 122, σ. 376.

⁴⁷ Κατηγήσεις 5, 401-406, S.C. 96, σ. 410.

⁴⁸ Ηθικός 2, ζ', 117-121, S.C. 122, σ. 374.

⁴⁹ Κατηγήσεις 13, 65-72, S.C. 104, σ. 194-196: «Ἀνάστασις δὲ ψυχῆς ἢ ἔνωσις ἐστὶ τῆς ζωῆς· ὥσπερ γὰρ τὸ νεκρὸν σῶμα, εἰ μὴ δέξεται ἐν ἑαυτῷ τὴν ζῶσαν ψυχὴν καὶ ἀμίκτως ταύτη μιγῆ, ζῆν οὐ λέγεται οὐδὲ δύναται, οὕτως οὐδὲ ψυχή μόνη ζῆν αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δύναται, εἰ μὴ ἀρρήτως καὶ ἀσυγχύτως ἐνωθῆ Θεῷ, τῇ ὄντως αἰωνία ζωῇ. Πρὸ γὰρ τῆς ἐν γνώσει καὶ ὁράσει καὶ αἰσθήσει ἐνώσεως νεκρά ἐστὶν, εἰ καὶ νοερά ὑπάρχει καὶ τῇ φύσει ἀθάνατος».

⁵⁰ Ηθικός 1, γ', 72-74, S.C. 122, σ. 200.

Η είσοδος του πνευματικού θανάτου στον ψυχοσωματικό άνθρωπο είχε ως συνέπεια την ενεργοποίηση της φθοροποιού διαδικασίας στο υλικό επίπεδο καθιστώντας τον άνθρωπο φθαρτό. Ταυτόχρονα, η φθοροποιός αυτή διαδικασία στο σωματικό επίπεδο και στα τέσσερα υλικά στοιχεία από τα οποία αποτελείται το σώμα του ανθρώπου συμπαρασύρει και τη συνολική ένυλη κτίση στη φθορά⁵¹. Έτσι, η ζωοποίηση της ψυχής στον ψυχοσωματικό άνθρωπο πραγματώνεται έκτοτε μέσα σε έναν φθαρτό υλικό κόσμο. Έχει ως άμεσο αποτέλεσμα τόσο την έναρξη της πορείας προς τη θέωση όσο και την επιβράδυνση της φθοροποιού διαδικασίας. Η επιβράδυνση της φθοράς γίνεται αντιληπτή ως ανάκτηση της υγείας του σώματος⁵².

Για τον Συμεών ο πνευματικός άνθρωπος είναι το αντίθετο του σαρκικού, φθαρτού και θνητού ανθρώπου. Ο πνευματικός άνθρωπος είναι ταυτόχρονα και άφθαρτος και αθάνατος⁵³. Είναι αυτός που διατηρείται ζωντανός στην ψυχή (και μερικώς στο σώμα άφθαρτος μέσω της υγείας του σώματος), φυλά τις εντολές του Θεού και καλλιεργεί τις αγαθές έννοιες, διάγει βίο αναμάρτητο (μετάνοια), εξελίσσεται διαρκώς σε τελειότερη δόξα και αλλοίωση, πλησιάζει συνεχώς στις αυγαίς που πηγάζουν από τη Θεότητα, η ψυχή του γίνεται ολοένα και πιο λαμπρή και το σώμα του μεταποιείται και μεταβάλλεται προς το πιο άυλο και πνευματικό ξεπερνώντας κάθε αίσθηση και, τέλος, βιώνει την ευφροσύνη και την αγαλλίαση από τη συναναστροφή του με τους άλλους πνευματικούς ανθρώπους⁵⁴. Παρόλα αυτά, δεν μπορεί να αποφύγει το γεγονός του σωματικού θανάτου, εφόσον η ένυλη κτίση παραμένει φθαρτή

3. Πότε Πρέπει να Πεθαίνουμε;

Με βάση την ορθόδοξη χριστιανική αντίληψη για τον άνθρωπο, όπως εκφράζεται από τον Άγιο Συμεών τον Νέο Θεολόγο, τον κυριότερο εκπρόσωπο της Μυστικής Θεολογίας μπορούμε τώρα να διερευνήσουμε το ερώτημα του Συμποσίου «*Πότε Πρέπει να Πεθαίνουμε;*».

Η εννοιολογική προσέγγιση του θανάτου που εισάγεται με την ορθόδοξη ανθρωπολογία θεωρεί ότι ο θάνατος ως φαινόμενο είναι μια κατάσταση αποχωρισμού από τη ζωή, μια κατάσταση δίχως αίσθηση και ενέργεια. Στο πνευματικό επίπεδο αναφέρεται ως πνευματικός θάνατος και αφορά τον χωρισμό της ψυχής από την ίδια τη Ζωή, τον Θεό. Ο χωρισμός αυτός έχει ως αιτία τη λήθη του Θεού και την παύση της κοινωνίας της ψυχής με τον Θεό, την όντως Ζωή. Άμεσο αποτέλεσμα της ακοινωνησίας της ψυχής με τον Θεό είναι η απενεργοποίηση της ψυχής, η νέκρωσή της. Η ψυχή δεν μπορεί πλέον να ζει στον νοερό κόσμο στον οποίο ως φύση και ουσία ανήκει. Η νεκρή ψυχή δεν μπορεί να αισθάνεται και να ενεργεί στον νοερό κόσμο. Επιπλέον, η νεκρή ψυχή στον ψυχοσωματικό άνθρωπο δεν μπορεί να αντισταθεί στις επιρροές της ένυλης κτίσης, τις οποίες υφίσταται διαμέσου του σώματος και των αισθήσεών του και παραμένει προσκολλημένη στην αίσθηση του υλικού κόσμου. Στο υλικό επίπεδο, ο θάνατος αναφέρεται ως σωματικός θάνατος και αφορά τον χωρισμό της ψυχής από το σώμα με αποτέλεσμα το σώμα να μην μπορεί να αισθάνεται και να αναπνέει.

Η σχέση του πνευματικού και σωματικού θανάτου στην ορθόδοξη διδασκαλία είναι σχέση αιτίας και αιτιατού. Η νέκρωση της ψυχής επιφέρει στον ψυχοσωματικό άνθρωπο τη διαδικασία της φθοράς, η οποία εκφράζεται ως απογύμνωση του σώματος από την ενέργεια του Θεού (αθάνατη στολή). Η απογύμνωση αυτή επιφέρει την εναντίωση των τεσσάρων στοιχείων που συνθέτουν το σώμα, του θερμού, του ψυχρού, του υγρού και του ξηρού μετατρέποντας το δημιουργημένο από τον Θεό άφθαρτο σώμα σε φθαρτό. Η φθορά ως φαινόμενο του θνητού κόσμου υπόκειται στην έννοια της χρονικότητας και ως εκ τούτου έχει ένα τέλος, το οποίο σηματοδοτεί ο χωρισμός της ψυχής από το σώμα κατά τη στιγμή του θανάτου.

Με βάση το παραπάνω πλαίσιο το ερώτημα *Πότε Πρέπει να Πεθαίνουμε;* υπερβαίνει τα υλικά πλαίσια αναφοράς του και κατανοείται σε σχέση με την χωροχρονική πνευματική αλλοίωση της ουσίας του ανθρώπου. Στο ερώτημα ΠΠΠ η ορθόδοξη χριστιανική διδασκαλία απαντά ότι πρέπει να πεθάνουμε **πριν** τον χωρισμό της ψυχής από το σώμα, πριν δηλαδή από τον αναπόφευκτο λόγω της φθοράς του υλικού

⁵¹ *Ηθικός* 1, β', 83-93, S.C. 122, σ. 190.

⁵² *Κατηχήσεις* 23, 112-123, S.C. 113, σ. 22.

⁵³ *Ηθικός* 1, β', 78-93, S.C. 122, σ. 190.

⁵⁴ *Ηθικός* 1, α', 50-66, S.C. 122, σ. 176-178.

κόσμου σωματικό μας θάνατο. Για τους Πατέρες της Εκκλησίας το ζητούμενο είναι η αιώνια μετοχή του ανθρώπου στη Ζωή, η οποία μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο με την κατά χάρη μετοχή στου ανθρώπου στη θεότητα του Κυρίου Ιησού Χριστού. Η ψυχή πρέπει να αναστηθεί και να ανακτήσει την επικοινωνία της με τον Θεό, την όντως Ζωή και το σώμα από φθαρτό που είναι τώρα να ξαναγίνει άφθαρτο, ώστε ο ψυχοσωματικός άνθρωπος να μετέχει αιώνια στη δόξα του Θεού. Βασική προϋπόθεση της αιώνιας ζωής του ψυχοσωματικού ανθρώπου είναι η αλλοίωσή του από χοϊκό και ψυχικό άνθρωπο σε πνευματικό άνθρωπο. Ωστόσο, πνευματικός άνθρωπος είναι αυτός που έχει συσχετιστεί πάλι με τον νοερό κόσμο, με τον Θεό και έχει αλλάξει την ποιοτική κατάσταση της ψυχοσωματικής ενότητάς του εντάσσοντάς την και πάλι στις πνευματικές διαστάσεις της. Αυτός που με τη χάρη του Θεού απελευθερώθηκε από τις επιδράσεις της φθαρτής ένυλης κτίσης, στις οποίες είναι δεσμευμένη η ψυχή του μέσω του σώματος και έχει επανακτήσει την κοινωνία με τον Θεό.

Πώς όμως μπορεί η ψυχή να αποδεσμευθεί από τις επιδράσεις της φθαρτής ένυλης κτίσης; Σύμφωνα με τον άγιο Συμεών τον Νέο Θεολόγο και τους Πατέρες της Εκκλησίας η απελευθέρωση της ψυχής μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο όταν η ψυχή εκουσίως τραπεί προς τον Θεό ακολουθώντας όλες τις εντολές του Θεού. Όσο η ψυχή τρέπεται προς τον Θεό, τόσο οι αισθήσεις του σώματος μεταποιούνται και δεν επιτρέπουν στον φθαρτό ένυλο κόσμο να επηρεάζει την ψυχή. Σταδιακά ο άνθρωπος εξέρχεται του κόσμου, των επιδράσεων του κόσμου, και διάκειται ως νεκρός προς τον κόσμο. Η νέκρωση του ανθρώπου ως προς τον κόσμο είναι ο θάνατος του χοϊκού και ψυχικού ανθρώπου. Ο άνθρωπος στον οποίο υπάρχει μόνο η αίσθηση και ενέργεια του φθαρτού υλικού κόσμου, ο σαρκικός άνθρωπος, πρέπει να πεθάνει, για να δώσει τη δυνατότητα στην ανάσταση του πνευματικού ανθρώπου, στον άνθρωπο δηλαδή που η ύπαρξή του καθορίζεται από τη σχέση του με τον νοερό κόσμο. Η διαδικασία νέκρωσης ως προς τον κόσμο, ο θάνατος του χοϊκού και ψυχικού ανθρώπου, είναι δύσκολη αλλά όχι αδύνατη. Στον προσωπικό του αγώνα μετάνοιας και άσκησης καθένας έχει βοηθό και συμπαραστάτη τον Τριαδικό Θεό.

Πότε πρέπει να πεθάνει ο χοϊκός και ψυχικός άνθρωπος; Ο θάνατος αυτός εξαρτάται από την εκούσια θέληση του ανθρώπου για επανασύνδεσή του με τον Θεό και αφορά τόσο την ψυχή όσο και το σώμα. Επομένως, ως αποτέλεσμα της εκδήλωσης του αυτεξούσιου του ανθρώπου δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί παρά μόνο κατά την περίοδο ύπαρξης της βούλησης του ψυχοσωματικού ανθρώπου, περίοδο κατά την οποία δεν έχει επισυμβεί ο χωρισμός της ψυχής από το σώμα.

4. Αντί επιλόγου

Ο άνθρωπος ως νοερό και υλικό ον μπροστά στο ερώτημα ΠΠΠ πρέπει να κατανοήσει και το πνευματικό πλαίσιο της ύπαρξής του, να κατανοήσει τον εαυτό του ως ψυχοσωματική ενότητα, τομή του υλικού και νοερού κόσμου. Πέρα από τις αναγκαιότητες που επιβάλλει η μετοχή του στον φθαρτό υλικό κόσμο, όπως είναι ο σωματικός θάνατος ως αποτέλεσμα της φθοράς του σώματος σε τέτοιο βαθμό που δεν μπορεί να λειτουργεί ως η υλική φύση του ανθρώπου, πρέπει να κατανοήσει τον θάνατο ως κατάσταση έλλειψης αίσθησης και ενέργειας, κατάσταση στην οποία μπορεί να περιέλθει όσο διατηρεί την ψυχοσωματική του ενότητα για να αποδεσμευθεί από τις επιρροές του φθαρτού υλικού κόσμου, των παθών, ώστε όταν έλθει κάποτε ο φυσικός θάνατος να μην πεθάνει σύμφωνα με τον αμειδίχτη λόγο του Χριστού που λέει: «*Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, κἄν ἀποθάνῃ ζήσεται*»⁵⁵.

5. Συμπέρασμα

Με το άρθρο αυτό δίδεται μια διαφορετική απάντηση στο ερώτημα του Συνεδρίου, σύμφωνα με την οποία ο "θάνατος" πρέπει να βιωθεί πριν τον φυσικό θάνατο, ως υπέρβαση των επιρροών του φυσικού φθαρτού κόσμου, με συνέπεια την άρση του φόβου που προκαλεί ο φυσικός θάνατος ως πέρασμα στην ανυπαρξία και την κατανόησή του ως αλλαγή τρόπου υπάρξεως.

Συγκρουόμενα συμφέροντα

Δεν υπάρχουν.

⁵⁵ Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, 11:25.

Βιβλιογραφία

Πηγές

- Κεφάλαια θεολογικά, γνωστικά και πρακτικά*, Syméon le Nouveau Théologien, *Chapitres théologiques, gnostiques et pratiques*, επιμ., έκδ. J. Darrouzès, S.C. 51b, Paris 1957.
- Κατηχήσεις*, Syméon le Nouveau Théologien, *Catéchèses*, επιμ., έκδ. B. Krivochéine και J. Paramelle, I. *Catéchèses* 1-5, S.C. 96, Paris 1963, II. *Catéchèses* 6-22, S.C. 104, Paris 1964, III. *Catéchèses* 23-34, S.C. 113, Paris 1965.
- Θεολογικοί λόγοι*, Syméon le Nouveau Théologien, *Traitées théologiques et éthiques*, επιμ. έκδ. J. Darrouzès, *Théologiques* 1-3, S.C. 122, Paris 1966.
- Ηθικοί λόγοι*, Syméon le Nouveau Théologien, *Traitées théologiques et éthiques*, επιμ. έκδ. J. Darrouzès, I. *Ethiques* 1-3, S.C. 122, Paris 1966, II. *Ethiques* 4-15, S.C. 129, Paris 1967.
- Ύμνοι*, Syméon le Nouveau Théologien, *Hymnes*, επιμ. έκδ. J. Koder, J. Paramelle και L. Neyrand, I. *Hymnes* 1-15, επιμ. έκδ. J. Koder και J. Paramelle, S.C. 156, Paris 1969, II. *Hymnes* 16-40, επιμ. έκδ. J. Koder και L. Neyrand, S.C. 174, Paris 1971, III. *Hymnes* 41-58, επιμ. έκδ. J. Koder, J. Paramelle και L. Neyrand, SC 196, Paris 1973.

Βοηθήματα

- Αριστοτέλους, *Περὶ ψυχῆς*, II, κεφ. I, 412a, 1-4.
- Αρχιεπισκόπου Βασιλείου Κριβοσέιν, (1983). *Μέσα στο φως του Χριστού: Άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος, 949-1022, Βίος- Πνευματικότητα- Διδασκαλία*. Εκδ. «Το Περιβόλι της Παναγιάς»: Θεσσαλονίκη.
- Γρηγορίου Νύσσης, *Περὶ Παρθενίας*, *Patrologia Graeca*, 46, 401-404.
- Hall, R. (1963). *Ψυχή as differentiated unity in the Philosophy of Plato*” in *Phronesis*, 8 , 63-82.
- Kingsley, P. (1995). *Ancient philosophy, mystery, and magic: Empedocles and Pythagorean tradition*. Oxford University Press, Oxford.
- Μέγας Βασίλειος, Ὁμιλία Γ΄, *Εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῶ*, *Patrologia Graeca*, 31.
- Νέλλας, Π. (1992). *Ζῶον Θεούμενον: Προοπτικές για μια ορθόδοξη κατανόηση του ανθρώπου*. Εκδόσεις Αρμός: Αθήνα.
- Σωτηρόπουλος, Χ. (1986). *Συμεών ο Νέος Θεολόγος: Βίος-έργα-διδασκαλία*. Πανεπιστημιακές Παραδόσεις: Αθήνα.
- Temkin, O. (1991). *Hippocrates in a world of Pagans and Christians*. Johns Hopkins University Press, Baltimore.